

Nova mapa primene: kako Komisija ocenjuje nepoštene trgovačke prakse

Novi režim trgovačkih praksi ne menja samo ugovorne standarde. On menja i način na koji će regulator rekonstruisati komercijalni odnos - od pregovaračke moći i pravne kvalifikacije prakse do stvarne protivusluge, obračuna naknade i dokaza koji potvrđuju šta se zaista dogodilo.

Nova funkcija Komisije

Zakon o trgovačkim praksama za određene vrste proizvoda dao je Komisiji za zaštitu konkurencije zasebna ovlašćenja za primenu novog režima. Komisija ne nastupa samo kao organ koji tumači pravila: ona pokreće i vodi ispitne postupke, određuje upravne mere, sprovodi posebne sektorske analize i objavljuje akte i podatke od značaja za primenu Zakona. U okviru stručne službe predviđena je i posebna organizaciona jedinica za postupke utvrđivanja nepoštenih trgovačkih praksi.

Postupak se pokreće po službenoj dužnosti. Inicijativa, međutim, može doći iz veoma širokog kruga izvora - od snabdevača i drugih učesnika na tržištu do udruženja, državnih organa i lica koja raspolažu saznanjima o spornoj praksi. Anonimni podnesak nije formalna inicijativa, ali Komisija može da ga koristi kao izvor informacija za sopstveno postupanje. Zakon dodatno predviđa poseban režim zaštite identiteta i, pod propisanim uslovima, nagrade za fizičko lice koje Komisiji dostavi odlučujući dokaz.

Za kompanije je praktična posledica jasna: enforcement rizik ne počinje tek kada stigne formalni zahtev Komisije. Može početi mnogo ranije - kada nezadovoljni snabdevač, zaposleni ili druga osoba dokumentuje obrazac ponašanja koji je moguće povezati sa konkretnim ugovorima, fakturama, internim odobrenjima ili komunikacijom.

Postupak je usmeren na utvrđivanje činjeničnog stanja, a ne samo na pregled ugovora

Zakon daje Komisiji širok skup dokaznih alata. U ispitnom postupku mogu se pribavljati podaci, isprave i stvari, saslušavati stranke, zainteresovana lica i svedoci, sprovoditi veštačenja, uviđaji i nenajavljeni uviđaji, kao i usmena rasprava. Kod nenajavljenog uviđaja ovlašćena lica mogu, u granicama zakonskog ovlašćenja, pregledati poslovne prostorije, dokumentaciju i komunikaciju povezanu sa predmetom kontrole. Zakon istovremeno nalaže zaštitu poslovno osetljivih podataka, poslovne tajne i privilegovane komunikacije.

To menja logiku internog compliance review-a. Ugovorna klauzula ostaje važna, ali nije dovoljna. Regulator može da uporedi ono što piše u ugovoru sa načinom na koji je naknada fakturisana, ko je odobrio odstupanje, šta je komercijalni tim napisao u email-u, kako je promocija sprovedena i da li je druga strana stvarno dobila uslugu za koju je platila.

Zakon propisuje i različit teret dokazivanja. Kod praksi sa crne liste i komercijalne odmazde teret dokazivanja je na Komisiji. Kod praksi sa sive liste teret je na stranci u postupku - praktično, kupcu - da dokaže okolnosti zbog kojih konkretan aranžman ne predstavlja nepoštenu praksu. To je jedan od razloga zbog kojih dobra dokumentacija za sive prakse ima neposrednu procesnu vrednost, a ne samo internu governance funkciju.

Prvi filter: koja vrsta prakse je predmet ocene?

Uputstvo Komisije kojim se bliže uređuju nepošteno trgovačke prakse, koje se primenjuje od 4. jula 2026, razdvaja način ocene tri ključne kategorije: prakse sa crne liste iz člana 6, prakse sa sive liste iz člana 7 i zabranjenu komercijalnu odmazdu iz člana 8 Zakona.

Kod crne liste pravni test je najstroži: te prakse su zabranjene bez obzira na saglasnost strana, okolnosti konkretnog slučaja ili komercijalno obrazloženje. Zato, na primer, formalna saglasnost snabdevača ne može sama po sebi da „izleći” postupanje koje Zakon svrstava na crnu listu.

Kod sive liste analiza je drugačija. Uputstvo polazi od toga da su te prakse zabranjene ako se ne dokaže drugačije, ali za pojedine aranžmane detaljno opisuje okolnosti u kojima praksa može biti dopuštena. Ti uslovi nisu identični za svaku tačku. Negde su ključni inicijativa snabdevača i prethodna saglasnost, negde stvarni dodatni troškovi, objektivni i unapred utvrđeni kriterijumi, srazmernost ili realna tržišna vrednost, a negde postojanje stvarne štete i uzročne veze.

Komercijalna odmazda je zasebno zabranjena. U fokusu je ponašanje kupca prema snabdevaču koji koristi ugovorna ili zakonska prava ili odbije da prihvati određene uslove. Uputstvo kao relevantne oblike navodi, između ostalog, uklanjanje proizvoda iz ponude, smanjenje narudžbina, odlaganje prijema ili uskraćivanje usluga. To znači da način na koji commercial tim reaguje na prigovor snabdevača može postati zaseban enforcement problem.

Drugi filter: postoji li značajna pregovaračka moć?

Nepoštena trgovačka praksa u smislu Zakona vezana je za izraženu neravnotežu pregovaračke moći. Član 4 uvodi stepenaste pragove prihoda koji stvaraju oborivu pretpostavku značajne pregovaračke moći kupca. Ali analiza se tu ne završava. Ako pragovi nisu ispunjeni, snabdevač i dalje može da dokazuje da kupac ima značajnu pregovaračku moć na osnovu drugih činjenica.

Posebno Uputstvo Komisije o značajnoj pregovaračkoj moći, koje se primenjuje od 18. jula 2026, zato je važno za enforcement mapu. Ono navodi indikatore kao što su geografska i vremenska ograničenja u lancu snabdevanja, prilagođavanje proizvodnje ili ambalaže konkretnom kupcu, nemogućnost brzog prelaska na alternativnog kupca i neopravdano odlaganje pregovora. Komisija može da uzme u obzir i istorijat pregovora, ravnotežu ugovora, ponašanje strana pri rešavanju sporova, kao i obrasce ugovornog ponašanja - ko inicira

izmene, da li se uslovi prihvataju bez pregovora i kakvi su finansijski ustupci ili naknade u konkretnom i uporedivim odnosima.

Za interni applicability review to znači da tabela prihoda jeste neophodna, ali nije uvek dovoljna. Kompanija treba da može da objasni i činjeničnu priču odnosa, naročito kada se oslanja na zaključak da značajna pregovaračka moć ne postoji.

Struktura dokaza: šest pitanja čije odgovore treba rekonstruisati

Uputstva Komisije ne stvaraju jedan univerzalni dokazni test za svaku trgovačku praksu. Ipak, kroz različite primere ponavljaju se teme koje su dobar okvir za internu proveru. Za svaku materijalnu naknadu, promociju, logističku uslugu, povrat, izmenu uslova ili drugi osetljiv aranžman korisno je moći odgovoriti na sledećih šest pitanja:

- Koji pravni test se primenjuje - crna lista, siva lista ili odmazda?
- Ko je inicirao aranžman i da li je postojalo stvarno pregovaranje?
- Šta je druga strana konkretno dobila kao protivuslugu?
- Kako je iznos utvrđen i koji troškovi, kriterijumi ili tržišni podaci ga podržavaju, kada su ti elementi relevantni?
- Kada i kako je data saglasnost ili pisano obaveštenje, ako ih konkretan pravni test zahteva?
- Da li fakturisanje, odobrenja i stvarni workflow odgovaraju onome što je dokumentovano u ugovoru?

Dokazni paket zato često obuhvata više od potpisanog ugovora: anekse i opšte uslove, narudžbenice, fakture, kalkulacije, interne approval-e, email prepisku, izveštaje o izvršenoj promociji, podatke o skladištenju ili prodaji i trag naknadnih izmena. Uputstvo izričito prepoznaje elektronsku poštu i druge pouzdane digitalne tragove u određenim kontekstima. Ključna poruka nije „sačuvajte što više dokumenata“, već „sačuvajte dokumente koji objašnjavaju pravni i ekonomski razlog konkretne odluke“.

Spremnost za internu istragu: šta treba pripremiti pre nego što stigne prvi zahtev Komisije

Spremnost za postupanje u slučaju regulatornog nadzora podrazumeva operativnu sposobnost da se relevantne činjenice brzo pronađu i objasne, dosledno i bez stvaranja dodatnog rizika. Dobar interni protokol zato treba unapred da odredi ko vodi odgovor regulatoru, ko čuva dokumentaciju, ko komunicira sa commercial i procurement timovima i ko donosi odluku o momentalnom zaustavljanju potencijalno sporne prakse.

Prvi korak je **očuvanje dokumentacije (preservation)**: čim se identifikuje ozbiljan problem ili realna mogućnost pokretanja postupka, relevantnu dokumentaciju i elektronsku komunikaciju treba sačuvati na kontrolisan i pouzdan način.

Drugi korak je **određivanje obuhvata provere (scope)**: ako je ista praksa ugrađena u standardne uslove poslovanja ili se primenjuje prema većem broju snabdevača, provera ne bi trebalo da bude ograničena na jedan ugovor. Zakon, upravo u slučaju istovetne prakse prema različitim snabdevačima, predviđa jedinstveno vođenje postupka ocene takve prakse.

Treći korak je izrada **matrice činjenica (fact matrix)** koja objedinjuje pravne, komercijalne i finansijske podatke: pravni osnov, odgovorno lice ili funkciju, relevantni ugovor, način stvarne primene, obračun, potrebna i data odobrenja, kao i sva otvorena pitanja.

Četvrti korak je **disciplina u komunikaciji**. Timovi koji upravljaju odnosima sa snabdevačima moraju biti svesni da pritisak, pretnje ili nepovoljniji tretman nakon što snabdevač uloži prigovor mogu otvoriti zasebno pitanje **komercijalne odmazde**.

Na kraju, kompanija treba da zna koji dokument može da pokaže Komisiji za svaku važnu tvrdnju. „Uvek smo to radili tako” nije dokaz. „Tako piše u template-u” takođe nije dovoljno ako stvarni način postupanja pokazuje nešto drugo.

Od pregleda ugovora ka regulatornoj rekonstrukciji poslovnog odnosa

Novi okvir regulatornog nadzora pomera fokus sa formalne na **dokazivu usklađenost**. U praksi, ključna interna pitanja više nisu samo da li je ugovor izmenjen i da li je određena naknada predviđena odgovarajućom klauzulom. Važnije je pitati: da li razumemo pravni test koji se primenjuje, možemo li objasniti ekonomsku logiku aranžmana, da li je stvarna praksa bila u skladu sa dogovorenim uslovima i postoji li pouzdan dokazni trag koji to potvrđuje?

Za pravne timove, ovo je prilika da pre prvog konkretnog predmeta testiraju sopstvenu **spremnost za regulatorni postupak**. Izaberite nekoliko materijalno značajnih poslovnih praksi i krenite od kraja — kao da je Komisija već zatražila objašnjenje — pa proverite da li biste danas mogli da rekonstruišete ceo poslovni odnos bez oslanjanja na sećanje pojedinaca.

Gecić Law može pružiti podršku kroz ciljani pregled spremnosti za regulatorni nadzor, uključujući analizu odabranih poslovnih praksi, postojećeg dokaznog traga i protokola za odgovor Komisiji, kao i kroz multidisciplinarnu radionicu za pravne, compliance, nabavne, komercijalne i finansijske timove.

Pravni osnov: Zakon o trgovačkim praksama za određene vrste proizvoda ("Sl. glasnik RS", br. 35/2026), naročito čl. 4-9, 18-25, 31-38 i 41-44; Uputstvo Komisije kojim se bliže uređuju nepoštene trgovačke prakse (primena od 4. jula 2026); Uputstvo Komisije kojim se bliže uređuje značajna pregovaračka moć (primena od 18. jula 2026).